

RÓTH ERIKA*

A kiszolgáltatott és a gyermek gyanúsítottak, valamint vádlottak uniós védelme

I. Bevezetés

A tagállamok egymás igazságszolgáltatási rendszerébe vetett bizalmának megerősítése, ennek következményeként a határozatok kölcsönös elismerésének javítása érdekében a jogalkotók a közelmúltban több uniós jogi eszközzel igyekeztek biztosítani a tisztességes eljárás követelményeinek érvényesülését. Míg korábban a bel- és igazságügyi együttműködés alapvető elvárásait a harmadik pillérre jellemző kerethatározati formában rögzítették, a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése után e területen is az irányelvek vették át a főszerepet.¹ 2010-től hat ilyen irányelv elfogadására került sor, amelyek közül az egyik a gyanúsított vagy vádlott gyermekek speciális védelmét hivatott garantálni a büntetőeljárás során. Természetesen a valamennyi gyanúsítottat és vádlottat megillető jogosultságok az eljárás alá vont gyermekeket is megilletik, az (EU) 2016/800 irányelv² (a továbbiakban: Irányelv) célja a *magasabb szintű védelem biztosítása* volt, szem előtt tartva a *gyermekbarát igazságszolgáltatás* követelményeit és különös figyelmet szentelve a *gyermek mindenképp felett álló érdekének*.

E tanulmány keretei között az Irányelv elfogadásához vezető utat és az implementálásra váró jogi eszköz egyes rendelkezéseit kívánom bemutatni,³ majd röviden ismertetem az Európai Bizottságnak a *büntetőeljárás során gyanúsított és vádlott kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról* szóló, 2013. november 27-én elfogadott ajánlását.

* egyetemi tanár, Miskolci Egyetem

¹ Lásd erről FAZEKAS JUDIT: *Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban – a hágai programtól a stockholmi programig*. Kriminológiai Tanulmányok 49., 29. p.

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/800 irányelve (2016. május 11.) a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról HL L 132., 2016. 05. 21., 1–20. pp.

³ Az irányelv tartalmát és az elfogadásához vezető főbb lépéseket röviden ismertettem a FARKAS ÁKOS (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Miskolc. 2017. könyv V. részének *A terhelti jogokat érintő uniós elvárások* című 3. fejezetében.

II. A terhelti jogok garanciáit jelentő minimumszabályok meghatározásához vezető út

Az Amszterdami Szerződés rendelkezéseinek végrehajtásával kapcsolatban 1998. december 3-án elfogadott akciótervben már megjelenik az a törekvés, hogy közel azonos garanciákat biztosítsanak a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádolt személyek részére, ezzel elkerülve azt, hogy az embereket eltérően kezeljék az egyes tagállami joghatóságok.⁴ A büntetőeljárást érintő közös minimumelőírások meghatározására irányuló törekvés az 1999. március 15-16-án Tamperében tartott Európai Tanács következtetése között már megtalálható.⁵ E dokumentum 37. pontjában a Tanács és a Bizottság kapott felkérést arra, hogy 2000 decemberéig fogadjanak el egy intézkedési programot a kölcsönös elismerés elvének végrehajtására, amelynek át kell fognia az eljárásjog azon területeit, ahol közös minimumszabályokra van szükség.

A tényleges jogalkotási folyamat 2002-ben indult meg, amikor a Bizottság javaslatot tett a Miniszterek Tanácsának a védelemhez fűződő jogokról szóló *kerethatározat* elfogadására, de a szükséges politikai egyetértés elérésére ekkor még nem volt esély.

A Bizottság 2003. február 13-én tette közzé a terhelteket megillető minimális garanciákról szóló Zöld Könyvet, amelyben a 2002-ben megjelent konzultációs dokumentumra érkezett észrevételek és a tagállamoknak megküldött kérdőívre kapott válaszok alapján meghatározta azokat a területeket, amelyeket azonnali megfontolásra alkalmasnak talált.⁶ E vitaanyag alapján 2004-ben készült el *Az egyes büntetőeljárás jogokról szóló kerethatározat-javaslat*. A tervezet a következő jogosultságokat érintően kívánt közös minimum standardokat meghatározni, feltételezve, hogy ezekben a kérdésekben viszonylag könnyen lehet konszenzust elérni: a jogi képviselőhez, továbbá a tolmácsoláshoz és fordításhoz való hozzáférés, a terheltek tájékoztatása jogaikról, a különösen sebezhető terheltek megfelelő védelme, a kommunikációhoz való jog és a külföldi fogvatartottak részére konzuli segítség biztosítása.⁷ Az alapos előkészítő munka ellenére azonban a javaslat alapján nem sikerült kerethatározatban rögzíteni a követelményeket.

⁴ Lásd az Akcióterv 19. pontjában írtakat. Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice – Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998. Official Journal C 019, 23/01/1999 P. 0001 – 0015. 15. p. Utal erre FARKAS ÁKOS: *Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után*. Európai jog 2001/2. 16. p.

⁵ Majd megjelenik a 2004-es Hágai, majd a 2009-es Stockholmi Program pontjai között. Hágai Program – A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban (2005/C 53/01) HL C 53 2005.3.3. 1–14. pp. (Lásd a 3.3.1. Kölcsönös elismerés c. pontban írtakat) és a Stockholmi Program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa (2010/C 115/01) HL C 115 2010.5.4. 1–34. pp. (Lásd a 2.4. Az egyének jogai büntetőeljárásokban c. pontban megfogalmazott feladatokat).

⁶ COM (2003) 75 final Brussels, 19.2.2003. Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in Criminal proceedings throughout the European Union. Green Paper from the Commission. <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/libe/20030429/007500EN.pdf> Lásd erről bővebben: RÓTH ERIKA: *A terhelte jogainak harmonizálására irányuló törekvés az Európai Unióban*. In: Lévy Miklós (szerk.): *Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén*. Tanulmánykötet. Miskolc, 2004. 200–223. pp. A Zöld Könyv első része (1. Why EU action in this area is appropriate) részletezi az egyéni jogok védelmét szolgáló minimumstandardok meghatározásának szükségességét és az ennek érdekében addig megtett intézkedéseket.

⁷ Lásd erről bővebben: RÓTH ERIKA: *Terhelte alapjogok az Európai Unióban. Egy készülő kerethatározatban megfogalmazott minimum standardok*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *Ad futuram memoriae*. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére. Szeged, 2007, 136–149. pp.

Az egyhangú határozat elérése hat tagállam ellenállása miatt meghiúsult, és 2007-ben be is fejeződött a tervezettel kapcsolatos munka.⁸

A terhelti jogokkal foglalkozó jogalkotási aktusok szempontjából a Tanács 2009. november 30-ai állásfoglalása a büntetőeljárásokban a gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogainak megerősítését célzó ütemtervről⁹ (a továbbiakban: Ütemterv) jelentett nagy lépést. Ez a dokumentum kijelölte az utat a következő évekre azzal, hogy mellékletében meghatározta azokat a kérdéseket, amelyek a gyanúsítottak vagy vádlottak jogainak megerősítése érdekében uniós szintű intézkedést igényelnek.¹⁰ Tanulva a 2004-es kerethatározat-tervezet kudarcából a lépésről-lépésre való haladást tűzték ki célul, feltételezve, hogy könnyebb lesz egy-egy kisebb volumenű intézkedésben egyetértésre jutni, mint egy nagy terjedelmű, különböző jogokat tartalmazó jogi eszközt elfogadtatni.¹¹

Az Ütemterv egyes intézkedéseket felsoroló *Mellékletének* bevezető mondata is utal rá, hogy a jogoknak az ott jelzett sorrendje csupán tájékoztató jellegű. Van olyan vélemény, amely szerint a sorrendet az döntötte el, hogy milyen nehézségeket fog okozni az egyetértés elérése, így a várhatóan kevesebb egyeztetési problémát jelentő intézkedés került sorrendben előbbre.¹² Ezen okfejtés alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy az Ütemtervben E. intézkedésként megfogalmazott, a veszélyeztetett gyanúsítottakra és vádlottakra vonatkozó különleges biztosítékok terén a konszenzus elérése már előre láthatóan nehezebbnek tűnt, amit az is alátámaszt, hogy végül irányelvi szinten csupán a gyermekeket megillető speciális garanciák rögzítésére került sor, más, a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról az Európai Bizottság 2013. november 27-i ajánlása szól.

A célzott intézkedés alapján az olyan vádlottakra kellett volna különös figyelmet fordítani, akik az életkoruk, szellemi vagy fizikai állapotuk miatt nem képesek megérteni vagy követni az eljárást. Arra, hogy miért csak a gyermekeket érintő irányelv készült el, a magyarázat részben az, hogy a veszélyeztetett (*vulnerable*) személyekre nehéz közös definíciót találni, így a szubszidiaritás és az arányosság elvére tekintettel a Bizottság úgy döntött, hogy a javaslatát a veszélyeztetett személyek egy olyan körére korlátozza, amelyet könnyű definiálni, nevezetesen a gyanúsított és vádlott gyermekekre.¹³

Az Ütemtervben jelzett intézkedéseknek megfelelően három irányelv¹⁴ elfogadására sor került 2010 októbere és 2013 októbere között, majd 2013-ban a Bizottság egy „cso-

⁸ CRAS, STEVEN – DE MATTEIS, LUCA: *The Directive on the Right to Interpretation and Translation in Criminal Proceedings*. eucrim. The European Criminal Law Associations' Forum 2010/4. 153. p.

⁹ A Tanács állásfoglalása (2009. november 30.) a büntetőeljárásokban a gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogainak megerősítését célzó ütemtervről (2009/C 295/01) HL C 295, 2009.12.4. 1–3. pp.

¹⁰ Az Európai Tanács az Ütemtervet „A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa” alcímű stockholmi program részévé tette. Amint a 2.4. pontban olvasható: „Az ütemterv a továbbiakban a stockholmi program részét képezi.” HL C 115, 2010.5.4. 10. p.

¹¹ CRAS – DE MATTEIS 2010, 153. p.

¹² CRAS – DE MATTEIS 2010, 153. p.

¹³ CRAS, STEVEN: *The Directive on Procedural Safeguards for Children who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings*. eucrim. The European Criminal Law Associations' Forum 2016/2, 110. p.

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/64/EU irányelve (2010. október 20.) a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról. HL L 280, 2010.10.26., 1–7. pp.; Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve (2012. május 22.) a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról. HL L 142, 2012.6.1., 1–10. pp. és Az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU irányelve (2013. október 22.) a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség

magot” terjesztett elő, amely a büntetőeljárás során a tisztességes eljáráshoz való jog garanciáival kapcsolatos jogalkotási javaslatot tartalmazott. Ennek része volt az ártatlanság vélelmének és a tárgyaláson való jelenléthez való jognak a megerősítését célzó irányelv, a gyermekek részére nyújtandó különleges biztosítékokról szóló irányelv és a büntetőeljárások során a gyanúsítottak és a vádlottak, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban a keresett személyek költségmentességéről szóló irányelv is. Ezen három irányelv elfogadására – mintegy három évvel később – egy bő félév alatt, 2016. március 9-től 2016. október 29-ig sor került. Utolsó előttiként fogadta el az Európai Parlament és a Tanács az (EU) 2016/800 irányelvet, amely a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szól, de az európai elfogatóparancs alapján induló eljárásokra vonatkozó garanciális rendelkezéseket is tartalmaz. A későbbiekben részletesebben tárgyalandó Irányelv szempontjából jelentőséggel bír az a tény, hogy a terhelti jogok minimum standardjainak többségére vonatkozó jogi aktusok elfogadására már korábban sor került.

A más nemzetközi szervezetek – különösen az ENSZ – által megfogalmazott elvárásokhoz és az életkortól függetlenül valamennyi gyanúsított és vádlott esetében irányadó uniós követelményekhez képest ez az Irányelv sok újdonságot nem tartalmaz, viszont a korábbi irányelvekben fellelhető garanciákat igyekeznek a gyermekek speciális igényeihez igazítani. Szükségességét – többek között – alátámasztják annak a kutatásnak a megállapításai is, amelynek hazánk is részese volt.

III. Néhány mondat egy kutatásról¹⁵

Az öt EU tagállamban végzett kutatás célja a büntetőeljárásban gyanúsított vagy vádlott, nem magyar állampolgár, 18 éven aluli személyek (gyermekek) helyzetének vizsgálata volt. A Zárójelentés bevezetője is megállapítja, hogy az e körbe tartozók „rendkívül kiszolgáltatottak és sebezhetőek”¹⁶ ezért a tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról, a tájékoztatáshoz való jogról és az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról szóló, korábban elfogadott irányelvekben rögzített jogok érvényesülése esetükben különös odafigyelést igényel. Nem csak a gyermekek néznek szembe nehézségekkel, amennyiben külföldiként indul ellenük büntetőeljárás, de a nemzeti igazságszolgáltatás számára is kihívást jelent az ilyen helyzet.¹⁷

igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról. HL L 294., 2013.11.6., 1–12. pp.

¹⁵ „A fiatalok gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogai az EU-ban (PRO-JUS)” projekt. Büntetőeljárás alá vont fiatalok eljárási jogainak érvényesülése az Európai Unióban. Kutatási zárójelentés. Magyarország. Szerzői: Balázs Réka, Gyurkó Szilvia (szerk.) és Németh Barbara. A magyar zárójelentés elérhető a következő címen: <http://tdh-europe.org/upload/document/7249/Online-HU-HU-Pro-Jus.pdf> (A továbbiakban: Zárójelentés)

¹⁶ Zárójelentés 5. p.

¹⁷ Zárójelentés 5. p.

Éppen ezért a projekt egyik célja is az volt, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozó, e speciális személyi körrel kapcsolatba kerülő szakemberek alapismereteit és érzékenységet növelje. Megjegyzendő, hogy az Irányelv maga is nagy hangsúlyt fektet a gyanúsított és vádlott gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek képzésére.

A kutatók azt vizsgálták, hogy a büntetőeljárásokban gyanúsított vagy vádlott gyermekek eredményesen gyakorolhatták-e a korábban elfogadott, az előzőekben említett irányelvek szerint őket megillető jogokat.¹⁸ Fontos hangsúlyozni, hogy a gyanúsított vagy vádlott gyermekek speciális védelmét garantáló irányelvet a kutatást követően fogadták el. A felsorolt, felnőtt és gyermek gyanúsítottakat és vádlottakat egyaránt megillető jogosultságokról szóló irányelvek közül viszont kettőnek¹⁹ az implementálása a kutatás időpontjában már lezárult.

A beazonosított kockázatok alapján a kutatók több ajánlást²⁰ is megfogalmaztak, köztük olyanokat, amelyek általános érvényűek, nem csupán a gyermek gyanúsítottak és vádlottak ellen folyó büntetőeljárásokban támasztható elvárásokat foglalnak össze. A felsorolt kockázatok jelzik, hogy hol van szükség jogalkotói beavatkozásra vagy a jogalkalmazó részéről fokozott figyelemre.²¹

A felvetett problémák egy részére megoldást kínál a kutatás lezárását követően elfogadott Irányelv, de annak értékelésére, hogy a garanciák hogyan jelennek majd meg a nemzeti jogszabályokban és miként érvényesülnek a gyakorlatban, még legalább fél évtizedet kell várnunk, hiszen a tagállamoknak 2019. június 11-ig kell a megfelelést biztosítani (hatályba léptetni a szükséges a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket).²² A tagállamoktól kapott tájékoztatás alapján pedig a Bizottság 2022. június 11-ig nyújt be jelentést az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak,

- amelyben értékeli, hogy a tagállamok milyen mértékben tették meg a szükséges intézkedéseket a megfelelés érdekében,
- értékeli a 6. cikk (ügyvédi támogatás) alkalmazását és
- szükség esetén jogalkotási javaslatokat tesz.²³

A következőkben az Irányelvben közös minimumszabályként elfogadott egyes követelmények bemutatására vállalkozom, előrebocsátva, hogy a magyar jogalkotó az új büntetőeljárás törvény szabályainak megalkotásakor már igyekezett a megfelelést biztosítani. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 878. §-ának 33. pontja utal rá, hogy ez a törvény – többek között – a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló 2016. május 11-i 2016/800/EU parlamenti és tanácsi irányelvnek való megfelelést szolgálja.

¹⁸ Zárójelentés 8. p.

¹⁹ A tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló 2010/64/EU irányelv és a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU irányelv.

²⁰ Zárójelentés 44. p.

²¹ A területi korlátok miatt a beazonosított kockázatok felsorolását mellőzöm. Fontos kiemelni, hogy ezek egyike sem jelzett közvetlenül jogalkotói mulasztást. Leginkább az eljáró hatóságok által folytatott gyakorlat visszasságait, illetve bizonyos nyilvántartások (jogi tolmácsok, nyelvet beszélő ügyvédek, a gyermekkorúakkal való kommunikációra kiképzett, felkészült más szakemberek), a képzések és a hatóságok közötti együttműködés hiányát emelték ki a kutatók. Zárójelentés 43. p.

²² 24. cikk (1) bek.

²³ 25. cikk.

IV. A büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló irányelv

A gyermekeket megillető speciális jogosultságokat, így azokat a garanciákat, amelyeket a büntetőeljárás során is biztosítani kell a 18. életévüket be nem töltött terheltek számára, több nemzetközi dokumentum (egyezmény, iránymutatás, ajánlás stb.) tartalmazza. Ezek az eszközök azonban gyakran nem rendelkeznek (valódi) kötelező erővel és gyengék a kikényszerítésükre rendelkezésre álló eszközök is. Így az (EU) 2016/800 irányelv pozitívuma az, hogy a gyermekek vonatkozásában irányadó eljárásjogi minimum standardokat vezet be az uniós jogba, amelyek alkalmazása és értelmezése a Bizottság és a Bíróság ellenőrzése alá tartozik.²⁴

A büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárások hatálya alatt álló gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló (EU) 2016/800 irányelv *magasabb szintű védelmet* kíván biztosítani, a felnőtteket a tisztességes eljárás garanciájaként megillető jogok speciális, a gyermekek életkori sajátosságait figyelembe vevő alkalmazását elősegítő követelményeket támaszt a tagállamokkal szemben. Arra, hogy a korábban elfogadott tájékoztatáshoz való jogról és az ügyvédi segítséghez való jogról szóló irányelvekhez képest kiegészítő biztosítékokról van szó, de a korábban elfogadott „általános” irányelvekben foglalt elvárásoknak értelem szerűen a gyermekek ügyeiben is érvényesülniük kell, maga az Irányelv is több helyen utal.²⁵ A speciális garanciákra a gyermek sajátos szükségleteinek és sebezhetőségének figyelembe vétele érdekében van szükség. Talán a korábbi irányelvek egyes rendelkezéseinek speciális kontextusba helyezése és így részben megismétlése is az oka annak, hogy ez az Irányelv a terhelti jogok biztosításával kapcsolatos követelményeket tartalmazó eddigi irányelvek közül a leghosszabb, 27 cikkből és 71 preambulumbekzdésből áll.

Az Irányelv *célja*, hogy eljárási biztosítékokat hozzon létre annak garantálására, hogy a gyanúsított vagy vádlott gyermekek képesek legyenek a büntetőeljárások megértésére és követésére, a tisztességes eljáráshoz való joguk gyakorlására, továbbá, hogy megelőzhető legyen a gyermekek bűnisméltése és elősegíthető legyen társadalmi beilleszkedésük.²⁶ A valamennyi gyanúsított és vádlott személyt megillető jogokat garantáló forrásokon túl ennek az irányelvnek a megalkotása során az Európa Tanács *gyermekbarát igazságszolgáltatással* kapcsolatos iránymutatásait is figyelembe vették.²⁷ Az Alapjogi Karta 24. cikk (2) bekezdése is előírja, hogy a hatóságok gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében *a gyermek mindenek fölött álló érdekének* kell az elsődleges

²⁴ CRAS, STEVEN 2016, 119. p.

²⁵ Lásd például a 4. cikk (1), az 5. cikk (1) és a 16. cikk (2) bekezdésében, valamint a (18), (21), (25), (26) és (27) Preambulumbekzdésben olvasható utalásokat.

²⁶ (1) Preambulumbekzdés.

²⁷ (7) Preambulumbekzdés. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. (A Miniszteri Bizottság 2010. november 17-én, a miniszterek képviselőinek 1098. ülésén fogadta el.) Magyar nyelven elérhető: <https://rm.coe.int/16806a4541>

A témával kapcsolatban bővebben lásd: GYURKÓ SZILVIA: *Gyermekbarát igazságszolgáltatás*. Kriminológiai Tanulmányok 49. 107–117. pp. és EMRI GERGELY: *Gondolatok a gyermekbarát igazságszolgáltatásról*. Ügyészek Lapja 2015/2. 45–52. pp. A viszonylag nagy számban rendelkezésre álló forrásművek közül azért e kettőt említem, mert az Unió gyermekek jogait erősítő törekvései, köztük az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó lépések jelen tanulmányból terjedelmi korlátok miatt hiányzó bemutatásához kellő információt nyújtanak.

szempontnak lennie. Ennek az elvárásnak a büntetőeljárásban és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásban is érvényesülnie kell.²⁸ A szóösszetétel gyakori előfordulására utalva találóan jegyzi meg *Cras*, hogy talán helyénvaló lenne ezt a jogi eszközt „a gyermekek mindenekelőtt álló érdekéről szóló irányelvnek” nevezni.²⁹

Az Irányelv rendelkezéseit nem egységes „kezdőponttól” kell alkalmazni. A keresett személynek minősülő gyermekekre vonatkozó szabályok alkalmazása a végrehajtó tagállambeli letartóztatásuk időpontjához,³⁰ más garanciák biztosítása, mint például az orvosi vizsgálathoz való jogról szóló tájékoztatás az „eljárás lehető legkorábbi, megfelelő szakaszához” kötődik,³¹ az ügyvédi támogatásra vonatkozó rendelkezések pedig indokolatlan késedelem nélkül alkalmazandók, amint a gyermeket tájékoztatták arról, hogy gyanúsított vagy vádlott.³²

Az Irányelv személyi hatálya azokra terjed ki, akik a gyanúsítottá vagy vádlottá váláskor, keresett személynek minősüléskor gyermekek voltak. Az Irányelvet vagy egyes rendelkezéseit – bizonyos feltételekkel – alkalmazni kell akkor is, ha a terhelt gyermek volt az eljárás megindulásakor, de időközben betöltötte 18. életévét, ha pedig a bűncselekmény elkövetésekor gyermeknek minősült, a gyanúsítottá, vádlottá válás időpontjában viszont már betöltötte 18. életévét, ösztönzendő, hogy a tagállamok az érintett 21. életévének betöltéséig alkalmazzák az előírt biztosítékokat.³³

A gyermek *életkorának* megállapítására több forrásból származó információ adhat alapot: a gyermek saját állításai, családi állapotának ellenőrzése, dokumentumkutatás, egyéb bizonyítékok vagy – végső esetben – orvosi vizsgálat. Ha mindezek alapján is kétséges egy személy kora, vélelmezni kell, hogy az adott személy gyermek.³⁴

Az Irányelvet a büntetőeljárások során kell alkalmazni, azonban, ha büntetőügyekben hatáskörrel rendelkező bíróságtól eltérő hatóság hatáskörébe tartozik a kisebb súlyú jogsértések elbírálása és szabadságelvonáson kívüli szankció kiszabása, de jogorvoslat folytán vagy más módon a büntetőügyekben hatáskörrel rendelkező bíróság elé terjeszthető az ügy, az Irányelv csak ez utóbbi eljárásban alkalmazandó. Így nem irányadó a kifejezetten a gyermekek számára kialakított eljárásokra vagy azokra, amelyek védelmi, korrekciós vagy oktatási intézkedéseket eredményezhetnek.³⁵

Az Irányelvben találkozunk a hazai fiataalkorúak elleni eljárásban ismert törvényes képviselőnek (szülői felügyelet gyakorlójának) megfelelő *szülői felelősséget gyakorló személlyel*, akinek az eljárási jogokról való tájékoztatását³⁶ biztosítani kell, be lehet vonni a gyermek egyéni értékelésébe³⁷ és jogosult – többek között – például az orvosi vizsgálat kezdeményezésére.³⁸ Támogató funkciója jelenik meg a szabadságelvonás

²⁸ (8) Preambulumbekezdés

²⁹ CRAS, STEVEN 2016, 111. p.

³⁰ 17. cikk és (10) Preambulumbekezdés.

³¹ 4. cikk (1) bek. b) ii. pont és (20) Preambulumbekezdés.

³² 6. cikk (3) bek. és (27) Preambulumbekezdés.

³³ 2. cikk (3) bek., (11) és (12) Preambulumbekezdés.

³⁴ 3. cikk és (13) Preambulumbekezdés.

³⁵ 2. cikk (1) és (6) bek., valamint (15)–(17) Preambulumbekezdés.

³⁶ 5. cikk (1) bek. és (22) Preambulumbekezdés.

³⁷ 7. cikk (7) bek.

³⁸ 8. cikk (3) bek. b) pont és (41) Preambulumbekezdés.

alatt álló gyermekkel való találkozás biztosításában³⁹ és különösen abban, hogy a gyermeket az eljárási cselekményekre, elsősorban a bírósági meghallgatásokra elkísérheti.⁴⁰ A szülői felelősség gyakorlója helyett bizonyos esetekben más megfelelő nagykorú személy is beléphet az eljárásba.⁴¹ Ezt a személyt elsősorban a gyermek jogosult megnevezni, de ha ő nem teszi meg, vagy a hatóság a megnevezett személyt nem fogadja el, az illetékes hatóság más személyt is megjelölhet és tájékoztathat.

Az egyes „általános” irányelvekben minden terhelhet megillető elvárásokkal kapcsolatos speciális követelményekre, a magasabb szintű védelemre jó példa a gyermek gyanúsított vagy vádlott tájékoztatására vonatkozó szabályozás. Anélkül, hogy részletesen ismertetném a *tájékoztatáshoz* való jogról szóló rendelkezéseket, kiemelendőnek tartom, hogy a gyermek számára az eljárás menetét, a következő lépéseket és a hatóságok szerepét kell elmagyarázni.⁴² A tájékoztatásnak minden esetben egyszerű és közérthető nyelven kell megtörténnie, és a jogokról való tájékoztatásnak – így a szabadságelvonáskor átadott írásbeli tájékoztatónak is – át kell fognia az ezen irányelvben foglalt jogokat is.⁴³ A tájékoztatás időpontja egyes jogcsoportonként eltérő, erre a 4. cikk (1) bekezdése három, az eljárás menetéhez kötődő „időpontot” határoz meg.

Az *ügyvédi támogatás* a védelemhez való jog tényleges érvényesítése érdekében illeti meg a gyermekeket. A 6. cikk a leghosszabb, az egyes részjogosultságokat nagyon részletesen leíró szakasza az Irányelvnek. Ennek részben az is lehet az oka, hogy a viták során ez volt a legnehezebb kérdés, különösen, ami a Bizottság javaslata szerint a minden gyermekre kiterjedő kötelező ügyvédi segítségnyújtást illeti, amelynek költségét a tagállamoknak kellett volna fedezni.⁴⁴ Néhány esetben az Irányelv kötelezővé teszi az indokolatlan késedelem nélküli ügyvédi támogatás biztosítását a gyermekek számára („mindenképpen ügyvédi támogatást kell biztosítani”),⁴⁵ a tényleges ügyvédi támogatás érdekében pedig a költségmentesség biztosítása is fokozott elvárás a gyermekek esetében.⁴⁶ Kérdés ezek után, hogy mit is jelent az ügyvédi támogatás ezen irányelv alkalmazása során. Erre a (27) Preambulumbekezdésből kapunk választ a következők szerint: ügyvéd által a büntetőeljárás során nyújtott jogi támogatás, valamint képviselő ellátása. Ez nem jelenti azt, hogy minden nyomozási cselekménynél, bizonyításfelvételnél jelen kell lennie az ügyvédnek, de ha a kihallgatás alatt ügyvédi támogatásról rendelkezik az irányelv, ott egy ügyvédnek jelen kell lennie. Bár az ügyvédi támogatás biztosítására vonatkozó kötelezettség alól szűk körben – szigorú feltételekkel – enged kivételt az Irányelv, de a fogvatartásról való döntés céljából történő bíróság elé állítás esetén és a fogvatartás alatt minden esetben ügyvédi támogatásban kell részesülnie a gyermeknek.⁴⁷ Az ideiglenes eltérés indokait és feltételeit a tagállamoknak nemzeti jogszabályaikban

³⁹ 12. cikk (6) bek. és (51) Preambulumbekezdés.

⁴⁰ 15. cikk, (57) és (59) Preambulumbekezdés.

⁴¹ Így például a tájékoztatás megadása esetén [5. cikk (2) bek. és (23) Preambulumbekezdés] vagy az eljárási cselekményekre a gyermek elkísérését érintően [15. cikk (2) és (4) bek. és (58) Preambulumbekezdés]

⁴² 4. cikk (1) bek. és (19)–(21) Preambulumbekezdés.

⁴³ 4. cikk (2)–(3) bek.

⁴⁴ CRAS, STEVEN 2016, 111, 113. p.

⁴⁵ 6. cikk (1)–(3) bek. és (6) bek., (25)–(27) Preambulumbekezdés.

⁴⁶ 18. cikk.

⁴⁷ 6. cikk (6) bek. és (30) Preambulumbekezdés.

egyértelműen meg kell állapítani, hiszen az e lehetőséggel való visszaélés a védelemhez való jogot és így általában a tisztességes eljárás követelményeit sértené.⁴⁸

Az *egyéni értékelés*, amelyet szintén a gyermek jogaként fogalmaz meg az Irányelv, az egyéniesítés lehetőségét alapozza meg azzal, hogy a gyermek egyéni sajátosságaival és körülményeivel kapcsolatos információkat biztosít a hatóságoknak az intézkedések megválasztása, a döntéshozatal stb. során.⁴⁹ Ennek hazai megfelelőjét elsősorban a pártfogó felügyelő véleményében találhatjuk meg, hiszen ahhoz hasonlóan tekintettel kell lenni az egyéni értékelés során a gyermek személyiségére, érettségére, gazdasági, társadalmi és családi hátterére, életkörülményeire, tanulási zavaraira, kommunikációs nehézségeire. Célja a sajátos szükségletek feltérképezése, és ezáltal a gyermek számára segítséget jelentő intézkedések megtételéhez, a megállapított szükségleteknek leginkább megfelelő szankció megválasztásához szükséges információk biztosítása már a tárgyalás előtt, így az egyéni értékelést az eljárás lehető legkorábbi, megfelelő szakaszában, kellő időben kell elvégezni.

Az *orvosi vizsgálat*hoz való jog a szabadságuktól megfosztott gyermekeket illeti meg, célja a gyermek általános szellemi és fizikai állapotának felmérése, személyi sértetlenségének biztosítása. Eredményét nem csak a gyermekkel szembeni intézkedések során, de annak megállapításakor is figyelembe kell venni, hogy az eljárási cselekményeken képes-e részt venni. A gyakorlatot meghatározó szabályok megalkotása ez esetben is a tagállamok feladata lesz.⁵⁰

A büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek *kihallgatására* is vonatkozik néhány speciális szabály, amelyek alapja elsősorban az, hogy a gyermekek nem minden esetben képesek megérteni a kihallgatások tartalmát, így védelmüket magasabb szinten kell biztosítani, mint a felnőttkorú terheltek esetében. Az *audiovizuális felvétel készítése a kihallgatásról*⁵¹ nem csupán a gyermek gyanúsított számára jelent fokozott védelmet. Az eljárás tisztességes volta szempontjából a fontossága abban ragadható meg, hogy ezzel ellenőrizhető a megfelelő bánásmód, vagy az eljárási jogok biztosítása iránti követelmények betartása a kihallgatás során. Így kettős garanciát foglal magában: védelmet jelent a gyermek számára, hiszen ezzel bizonyítható az esetleges nem megfelelő bánásmód, vagy eljárási jogainak megsértése a kihallgatás során; másrészt a rendőrség vagy más hatóság számára is védelmet nyújthat, mivel a felvétel igazolhatja, hogy megfelelően kezelték a gyermeket és tiszteletben tartották eljárási jogait.⁵² A bírósági meghallgatásra az audiovizuális felvétel készítésének kötelezettsége nem terjed ki. További speciális elvárás, hogy a kihallgatást a gyermek életkorának és érettségének megfelelő módon kell lefolytatni.⁵³

A gyermekek ellen folyó eljárásban számos nemzetközi dokumentumban megfogalmazott elvárásként érvényesül a *szabadságelvonás*, a *fogvatartás* lehetőség szerinti elkerülése, így ilyen súlyos korlátozást jelentő intézkedés csak legvégső esetben és a le-

⁴⁸ (30)-(32) Preambulumbekezdés.

⁴⁹ 7. cikk és (35)-(39) Preambulumbekezdés.

⁵⁰ 8. cikk (1) bek. és (41) Preambulumbekezdés.

⁵¹ 9. cikk és (42) Preambulumbekezdés.

⁵² CRAS, STEVEN 2016, 116. p.

⁵³ (44) Preambulumbekezdés.

hető legrövidebb időtartamban alkalmazható,⁵⁴ továbbá biztosítani kell, hogy lehetőség szerint alternatív intézkedések alkalmazására kerüljön sor,⁵⁵ amelyre példák a (46) Preambulumbekezdésben találunk. A gyermeket a felnőttkorúaktól elkülönítve kell fogva tartani, de e kötelezőnek tűnő szabály alól is lehet kivételt tenni, ha a gyermek mindenek fölött álló érdekével ez áll összhangban. A fogvatartás foganatosítására számos, a különleges bánásmód körébe tartozó követelmény irányadó.⁵⁶

A gyermekeket érintő büntetőeljárásokban az észszerű időn belüli befejezést meghaladó elvárásként jelenik meg a *sürgősség és a gondosság* követelménye.⁵⁷ Az ügyek gondos kezelésével összefüggésben is kiemelendőnek tartom a gyermek *magánéletének védelmét* – amely elősegíti, hogy könnyebben vissza tudjon illeszkedni a társadalomba. Ez utóbbi elvárás különösen a *nyilvánosság korlátozását* jelenti a gyermekeket érintő bírósági meghallgatások esetén, de az Irányelv szerint a tagállamok feladata az is, hogy a gyermek terhelt magánéletének tiszteletben tartása érdekében a *médiát* is önszabályozásra ösztönözzék.⁵⁸

A gyermek speciális érdeke indokolja azt is, hogy a bírósági meghallgatásokon – és az eljárás más szakaszaiban is – egy *megfelelő felnőtt személy kíséretében* vegyen részt, e jogosultság korlátozására csak szűk körben van lehetőség. Ez általában a szülői felelősséget gyakorló személyt vagy személyeket jelenti, de bizonyos körülmények között – például ha a bizonyítás szempontjából e személy kockázatot jelent vagy részt vehetett a gyermekkel együtt a bűncselekmény elkövetésében – más megfelelő nagykorú személy is elkísérheti a meghallgatásra a terheltet.⁵⁹

A gyermekek számára biztosítani kell, hogy *tárgyalásukon jelen lehessenek*, és meg kell hozni minden szükséges intézkedést annak érdekében ez ne a pusztá jelenléte jelentse, hanem *hatékonyan részt vehessenek* a tárgyaláson, ideértve annak lehetőségét, hogy meghallgassák őket és kifejtessék véleményüket.⁶⁰ Ez a jogosultság a tisztességes eljárás szabályaiból vezethető le és természetesen a felnőttkorú vádlottakat is megilleti. A gyermekek esetében az eljárás speciális céljainak elérése érdekében bír jelentőséggel – álláspontom szerint – az az elvárás, hogy a tagállamoknak lehetőség szerint ösztönöznie kell a gyermekeket a személyes megjelenésre.

A gyermekek jogainak érvényesítése érdekében az Irányelv előírja az ügyvédi támogatás igénybevételéhez való jog hatékony gyakorlásának elősegítését azzal, hogy a *költségmentességre* vonatkozó nemzeti jog erre nyújtson garanciát, azaz költségmentességet kell biztosítani, ha ez szükséges ahhoz, hogy a gyermek hatékonyan gyakorolhassa az ügyvédi támogatás igénybevételéhez való jogát.⁶¹

Az eljárásban részt vevő *hatóságok tagjainak képzésére* vonatkozó tagállami kötelezettség előírása több, a terhelti jogok gyakorlásának garanciáit tartalmazó irányelvben is megjelenik, de különösen fontos ennek biztosítása a gyermekeket érintő ügyekben. Bár

⁵⁴ 10. cikk és (45) Preambulumbekezdés.

⁵⁵ 11. cikk.

⁵⁶ 12. cikk és (48)–(52) Preambulumbekezdés.

⁵⁷ 13. cikk (1) bek.

⁵⁸ 14. cikk és (56) Preambulumbekezdés.

⁵⁹ 15. cikk és (57)–(59) Preambulumbekezdés.

⁶⁰ 16. cikk (1) bek. és (60) Preambulumbekezdés.

⁶¹ 18. cikk és (25) Preambulumbekezdés.

a gyermekekkel kapcsolatba kerülő személyek körétől függően (például bűnüldöző hatóságok tagjai, fogvatartási intézmények személyzete, bírák, ügyészek, ügyvédek, segítő és helyreállító igazságszolgáltatási szolgáltatást nyújtók) különbözik a képzések jellege és az, hogy az ezekben való részvétel kötelező vagy csak a lehetőség megteremtése a tagállamok feladata, a speciális kompetenciák, ismeretek megszerzése iránti elvárás minden szinten megfogalmazódik.⁶²

V. A büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról szóló bizottsági ajánlás

A három irányelv megalkotására irányuló javaslatot tartalmazó 2013-as jogalkotási csomag részeként a Bizottság két ajánlást is kidolgozott, amelyek egyike a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádolt, továbbá – az irányelvekben megismert megoldással – az európai elfogatóparanccsal kapcsolatos eljárások hatálya alatt álló *kiszolgáltatott személyekre* vonatkozó eljárási biztosítékokat tartalmazta, e személyek *eljárási jogainak erősítésére* szólítva fel a tagállamokat. Az Ajánlás⁶³ szerint a kiszolgáltatott személyek körébe azok tartoznak, akik életkoruk, szellemi vagy fizikai állapotuk, illetve fogyatékoságuk miatt nem képesek megérteni a büntetőeljárást és abban hatékonyan részt venni.⁶⁴ Ezt az Ütemtervhez⁶⁵ képest bővített meghatározást tovább részletezi a 3. szakasz 7. pontja a kiszolgáltatottság védelméről rendelkezve. Így vélelmezni kell a kiszolgáltatottságot különösen azok esetében, akiket súlyos lelki, szellemi, fizikai vagy érzékszervi fogyatékoság, elmebetegség vagy kognitív zavar akadályoz az eljárás megértésében és az abban való hatékony részvételben.

A következőkben röviden felvázolom, milyen speciális garanciákat tartalmaz az Ajánlás. Az egyes biztosítékok közül több is ismerősen cseng, hiszen – jóval részletesebben – megismétlődik a gyanúsított vagy vádolt gyermekek speciális védelméről szóló irányelvben.

A garanciák biztosítása szempontjából lényeges, hogy a *fokozott védelemre szoruló problémáinak azonosítására és a kiszolgáltatottság elismerésére* minél előbb sor kerüljön. A hatóságoknak e célból *előzetes elemzést* kell végezniük, amelybe akár független szakértőt (orvosi vizsgálat céljából) is bevonhatnak, aki a kiszolgáltatott személlyel szemben alkalmazott vagy tervezett intézkedések célszerűségéről is véleményt adhat.⁶⁶ A terhelt szempontjából a független szakértő bevonása fontos garanciát jelent, mivel így nem a megfelelő kompetenciával orvosi kérdésekben valószínűleg nem rendelkező ha-

⁶² 20. cikk és (63) Preambulumbekezdés.

⁶³ A Bizottság 2013. november 27-i ajánlása a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról (2013/C 378/02) (A továbbiakban: Ajánlás) HL C 378, 2013.12.24. 8–10. pp.

⁶⁴ (1) Preambulumbekezdés.

⁶⁵ Az ütemterv E. intézkedése a veszélyeztetett gyanúsítottak vagy vádlottak közé – példaként említve – azokat sorolta, akik „életkoruk, szellemi vagy fizikai állapotuk miatt nem képesek megérteni vagy követni az eljárás tartalmát vagy értelmét.”

⁶⁶ 2. szakasz 4. pont és (6) Preambulumbekezdés.

tóságok döntésétől függ kezelésük az eljárás során. További garancia az értékelés kapcsán hozott döntés megtámadásának lehetősége, bár erre vonatkozó utalást csak a Preambulum (7) bekezdése tartalmaz.

A tájékoztatáshoz való jog vonatkozásában a kiszolgáltatottság jellege miatt lényeges, hogy a gyanúsított vagy vádlott jogi képviselője vagy egy megfelelő harmadik személy *tájékoztatást* kapjon az érintettel szemben folyó büntetőeljárásról, a vád jellegeről, az eljárási jogokról és az igénybe vehető jogorvoslatokról, továbbá értesíteni kell őt a szabadságelvonásról és annak indokairól.⁶⁷ Ezt a tájékoztatást a kiszolgáltatott személynek is meg kell kapnia,⁶⁸ de ezzel kapcsolatban nehézséget okozhat, ha nem képes megérteni a rendelkezésére bocsátott információkat vagy az eljárás menetét, így a tájékoztatásnak az állapotához is igazodnia kell. E szempontból is fontos a kiszolgáltatott személyekkel kapcsolatban kerülő szakemberek megfelelő képzése.⁶⁹ Külön gondot fordít az ajánlás a *fogyatékossgal élő személyekre*, akiket kérésre olyan formában kell ellátni tájékoztatással, ami számukra is elérhető, érthető.⁷⁰

A *jogi képviselő vagy más megfelelő nagykorú személy* eljárási cselekményeknél való segítő célú részvételéről nagyon szűkszavúan rendelkezik a 3. szakasz 10. pontja.

Ha a kiszolgáltatott személy nem képes megérteni és követni az eljárást, nem fosztható meg a 2013/48/EU irányelv szerinti *ügyvédi segítség* igénybevételéhez való jogától.⁷¹

A szabadságuktól megfosztott kiszolgáltatott személyeknek joguk van szisztematikus és rendszeres *orvosi segítségre*.⁷² A *szabadságelvonással járó intézkedések* alkalmazására egyébként is csak legvégső esetben, arányosan és az adott személy szükségleteinek figyelembevételével kerülhet sor a büntetőjogi felelősséget megállapító ítélet meghozatala előtt.⁷³

A gyanúsított vagy vádlott gyermekek ellen folyó eljáráshoz hasonlóan a *kihallgatások audiovizuális felvétel nélküli rögzítését*⁷⁴ és a *magánélet tisztelgését*⁷⁵ is előírja az Ajánlás, utóbbi körben külön nevesítve a személyes adatok, köztük az orvosi adatok védelmét.

⁶⁷ 3. szakasz 8. pont és (10) Preambulumbekzdés.

⁶⁸ 3. szakasz 9. pont.

⁶⁹ 3. szakasz 17. pont és (17) Preambulumbekzdés.

⁷⁰ 3. szakasz 8. pont. Hangsúlyozva, hogy nem tűztem ki célként e tanulmány megírásakor az egyes dokumentumok különböző nyelvű változatainak összevetését, meg kell említenem azt a fordításbeli pontatlanságot, ami a kiszolgáltatott és a fogyatékkal élő személy közötti különbséget érinti a hivatalos magyar nyelvű szövegben. Az Ajánlás általában a kiszolgáltatott (vulnerable) személyek számára nyújt többletgaranciákat. A 3. szakasz 8. pontjában viszont kifejezetten a fogyatékossgal élők (persons with disabilities) speciális tájékoztatásáról van szó, akik a kiszolgáltatott személyek egy szűkebb, speciális csoportját jelentik. A 9. pontban (tájékoztatás tartalma) azonban az angol szöveg visszatér (helyesen) a kiszolgáltatott személyek szóhasználatra, míg a magyar szövegben a fogyatékos személyek kifejezés szerepel. Hasonló pontatlanságok sajnos más esetekben is felfedezhetők (pl. a court hearings szélesebb értelemben használatos, mint a bírósági tárgyalás, hiszen nem csak a tárgyalási szakaszban kerülhet sor bírósági meghallgatásra – lásd a 3. szakasz 10. pont magyar és angol nyelvű szövegét.).

⁷¹ 3. szakasz 11. pont.

⁷² 3. szakasz 12. pont.

⁷³ 3. szakasz 14. pont.

⁷⁴ 3. szakasz 13. pont.

⁷⁵ 3. szakasz 15. pont.

VI. Összegzés

A gyermek gyanúsítottakat és vádlottakat megillető többletgaranciákkal megismerkedve megállapíthatjuk, hogy a fiatalok elleni büntetőeljárás közel másfél évszázados története során az alapvető speciális elvárások lényegüket tekintve alig változtak. Így például a nyilvánosság korlátozása, a szabadságelvonás lehetőség szerinti elkerülése, az eljáró hatóságok tagjai részére speciális ismeretek, felkészültség biztosítása, a gyermek életviszonyainak feltérképezése ma is szerepel a követelmények között.

A hazai helyzet meglehetősen sajátos. Az Irányelv implementálására nyitva álló időszakban fog hatályba lépni az új törvény a büntetőeljárásról. A 2017. évi XC. törvény igyekezett a gyanúsított vagy vádolt gyermekek többletjogait az Irányelvben írtak szerint implementálni, de ezzel a folyamat még messze nem zárható le. Számos más jogszabályban kell átvezetni a szükséges változásokat, biztosítani kell a gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek speciális képzését és a gyakorlatot is az elvárásoknak megfelelően kell átalakítani. A korábbi irányelvek átültetése során tapasztalhattuk, hogy a jogszabályi szintű megfelelés általában könnyebben biztosítható, mint a gyakorlat átalakítása.

Az Ütemtervben előírt intézkedések közül valamennyi irányelvi formát öltött a 2010. és 2016. közötti időszakban, csupán a gyanúsított vagy vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokat illetően könyvelhető el némi kudarc: az e személyi körbe tartozók közül a konszenzus elérése érdekében az uniós jogalkotó kiemelte a gyermekeket, míg más kiszolgáltatott személyek vonatkozásában a különleges eljárási biztosítékokat mindössze ajánlás szintjén fogalmazta meg a Bizottság.